

13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№5/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 284 sahifa,
14-may, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich – Tarix fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)
Panjyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

MUNDARIJA

Nutq o'qitirish mashg'ulotlarida maqol va rivoyatlardan foydalanish texnologiyasi	12
Azimova Nodira Xikmatovna	
Matematikada o'tkaziladigan sinfdan tashqari viktorina, matematik ertalik va matematik musobaqalarni tashkil etish.....	15
Azizova Dilnoz Yo'ldashevna	
Adabiy ta'limda fanlararo integratsiyani rivojlantirishda didaktik o'yinlarning o'rni	19
Hasanova Bahora Isa qizi	
Boshlang'ich sinf ona tili darsliklaridagi kognitiv-pragmatik mashqlar turlari va mazmuni.....	22
Jahonova Nargiza Yunus qizi	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida kimyo fanidan uyga vazifalarni tashkil etishda QUIZ testlardan foydalanish	28
Jamolova Nodirabegim Jobir qizi	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning tadqiqotchilik faoliyatini tashkil etishning dolzarbligi	32
Mazgarova Durdona Shuxrat qizi, Mirzakamolova Komola Xojiakbar qizi	
Understanding and Using Articles in English: A Practical Approach.....	35
Mustafeyeva Nigina Shuhrat kizi	
Bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari.....	40
Nosirova Dilfuza	
Ona tili va o'qish savodxonligi fanining boshlang'ich ta'limdagi o'rni va ahamiyati	45
Otamurodova Mahfirat Husan qizi	
O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasidagi qaror va qonunlari asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuv	49
Imamova Nilufar Zabiyyulla qizi, Po'latova Mahfuza To'liqin qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbarlarining kasbiy etikasi va madaniy salohiyatini shakllantirish omillari...52	
Qodirova Fotima Rashidovna	
Boshlang'ich ta'limda tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishda xorijiy tajribalarining qiyosiy tahlili55	
Shokirova Madinabonu Shomurod qizi	
Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda mental arifmetikaning o'rni.....59	
Sulaymonova Nigora Olimjon qizi	
Boshlang'ich ta'limda ta'lim samaradorligini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanish mexanizmlari (Singapur ta'lim tizimi misolida).....63	
Taniqulova O'g'lioy Fahriddin qizi	
SWOT texnologiyasi asosida talabalarning tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish modeli.....66	
Abdusalomova Saidabonu Ziyovuddin qizi	
Механизмы формирования характера трудолюбия в младшем школьном возрасте	69
Зияев Амаль Толибович	
Современные методы обучения иностранному языку в начальных классах	72
Косимова Шахризода Бахромжон кизи, Рузметова Хилола Абдушариповна	
Ислам в духовных исканиях Льва Толстого: уважение великого писателя к религии и пророку	75
Мамасодикова Махзуна Жалол кизи	
Проблемы и особенности перевода с узбекского языка на русский: анализ ошибок и пути решения	78
Холмуродова Дилдора Хусниддиновна	
Развитие русского языка в современном мире	80
Чернова Татьяна Алексеевна, Темиров Руслан Расул угли, Хасанов Сайхунбек Килич угли	
Ona tili ta'limida muqobil javobli testlardan foydalanishning afzalliklari.....83	
Komilova Lola Nasilloevna	
Maxsus pedagogikani o'qitishda klinik, tarixiy, psixologik, didaktik materiallarni integrativ o'qitish metodlari	91
Djavlanova Nodira Xamza qizi	

Professional ta'lim muassasalari o'quvchilarining loyihalash kompetentligini shakllantirish	94
<i>Xidirova Dildora Zayniddinovna</i>	
Formation of Cultural Tolerance in Preschool Children Through Foreign Language Learning Using Digital Educational Resources	98
<i>Dadakhanova Mohlaroyim Muratvayevna</i>	
Ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash va qo'llab-quvvatlashning samarali usullarini o'rganish	106
<i>Ataullayev Fazliddin Fahriddin o'g'li</i>	
O'quv jarayonida sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanishning ta'limiy aspektlari tahlili	110
<i>Zubayda Barnoyeva</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida funksional savodxonlikni shakllantirishning nazariy va metodik manbalari.....	116
<i>Mirxalilova Nargiza Akbarovna, Usmanova Mashkura Mirzoroximovna, Xunarova Lobar Akbaraliyevna</i>	
Butun dunyoda nogiron bolalarga nisbatan munosabat: stereotiplar va ularni yengish	120
<i>Axmadova Shahloxon Voxid qizi</i>	
Ijtimoiy va pedagogik riabilitatsiyon deviant xulqi bo'lgan o'smirlar.....	124
<i>Abduvaliyeva Mashhura Abduvohid qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida mehnat munosabatlarini tartibga solishda sog'lom ish muhitini yaratish.....	127
<i>Qosimova Shaxnoza Nuriddinovna</i>	
Maktab o'quvchilarida chet tili bo'yicha strategik kompetensiyani shakllantirish: psixologik asoslar	131
<i>Akmalxonova Nodira</i>	
Chet tillarini o'zlashtirishning psixologik asoslari: A. A. Leontyev qarashlarining tahlili	137
<i>B. O. Toshboyeva</i>	
O'quvchilarni tabiiy-ilmiy savodxonligini shakllantirish asosida tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning xususiyatlari mazmuni	143
<i>Ro'zimatov Jamshid Alisher o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf "tarbiya" darslarida o'quvchilarning tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan mavzularning mazmun-mohiyati	148
<i>Xoliqulova Moxichehra Nodir qizi</i>	
Развитие деонтологической компетентности будущих учителей предмета "воспитания"	152
<i>Бахобов Анвар Абдусаттор угли</i>	
Obrazli tafakkur – boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini o'stiruvchi vosita	155
<i>Turg'unova Xumora Xusniddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda janriy xususiyatlariga ko'ra ifodali o'qish ko'nikmasining yo'nalishlari	158
<i>Tirkasheva Xumora Nurali qizi</i>	
Sharof Boshbekovning "Temir xotin" dramasida dramatik diskursning semantik va sintaktik qurilishi	162
<i>Mavlanova Xafiza Gulmurodovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning teleko'rsatuvlar vositasida nutq madaniyatini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	166
<i>Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi</i>	
"O'z-o'zini rivojlantirish", "amaliyot" hamda "pedagogik amaliyot" tushunchalarining ijtimoiy-falsafiy, pedagogik talqini	169
<i>Adasheva Matluba</i>	
Kursantlarda muzokaraga kirishish ko'nikmalarini shakllantirishda nizoli vaziyatlar strategiyalarining psixologik o'rni	173
<i>Azamjonova Oyniso Qahramon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari boshqaruvi jarayonida rahbar kompetensiyalarini rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvlari.....	178
<i>Berdiyeva Dilafruz Shuxratovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim o'quv-tarbiya jarayonida mashq daftarining o'rni va ahamiyati	182
<i>Bo'ronova Maftuna Valijon qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida kitobxonlik madaniyatini takomillashtirishning nazariy asoslari	186
<i>Burxonov Bahodir Baxtiyorxodjaevich</i>	
Yoshlar orasida emotsional intellektni rivojlantirishning psixologik asoslari	191
<i>Darvishxojayev Xasan Abdulxakimovich</i>	
Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida virtual ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari	195
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i>	

Ingliz tilida talaffuzni o'rgatishda samarali zamonaviy kompyuter dasturlari	198
Ernazarova Shahnoza Ergash qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik tarbiyaning ahamiyati va ma'naviyatga ta'siri	202
Fayziyeva Dilfuza Tohir qizi	
The Importance of Modern Technologies For Improving Speech Skills of Primary Students.....	206
I. A. Komolova	
Bo'lajak pedagoglarning ta'lim jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishining o'ziga xos imkoniyatlari.....	209
Inadullayeva Sevara Qahramonovna	
O'quvchilarning jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiruvchi metodlar	212
Jumanova Shaxnoza Baxromjanovna	
Ulug'bek Hamdamning "Isyon va itoat" romanida obrazlar hayotiga konfliktning ta'siri.....	215
Karimova Mahliyoixon Mahkamjon qizi	
Sharq mutafakkirlari qarashlarida harbiy xizmatchilarda psixik o'zini o'zi boshqarish muammolarining metodologik tahlili	219
Kiyomxujaeva Madina Rustambek qizi	
Xorijiy tillarni o'qitishda milliy va xalqaro tajribalarni solishtirish	224
Jumaboyeva Malika, Eshpolatova Nozima, Ne'matova Shahzoda, Razzakova Nodira	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida markazlar faoliyatini rivojlantirishda tarbiyachining nutqiy madaniyati	227
Nazarova Zulayxo Turabovna, Oydinova Baxriniso Burxon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni faoliyatlar orqali ma'naviy-ma'rifiy qiyofasini shakllantirishda tarbiyachining vazifalari	231
Niyozova Maftuna Normaxmat qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarni raqamli ta'lim muhitida "Smart-Learning" texnologiyalarini samarali qo'llashga tayyorlash metodikasi (umumiy pedagogika misolida)	234
Nurullayeva Ugulxon Ergashboyevna	
O'qish savodxonligini rivojlantirishning zamonaviy didaktik yondashuvlari	237
Oripova Dilnozaxon Abduvosi qizi, Azimova Ziyoda Ergashevna	
Adabiy ta'limda o'quvchilarning refleksiv ko'nikmalarini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	241
Qodirova Dilnoza Alisher qizi	
"Yorug'lik dispersiyasi va uni hosil bo'lishi" mavzusini eksperimental yo'l bilan tushuntirish metodikasi.....	245
Rashidova Vazira Baxodir qizi	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarini akademik mobillik asosida o'qitish tizimini takomillashtirish muammolari va ularning yechimlari	248
Ruziyeva Shoxida Fatilloevna	
Literature is A Reflection of the Soul and Culture of Humanity.....	254
Sayidova Sayyora Yorikulovna	
Linguistic Devices in Detective Terminology of "The Purloined Letter" by Edgar Allan Poe.....	257
Shokirova Markhabo	
Maktab direktorlarining psixologik bilimlarini rivojlantirishning ahamiyati va yo'nalishlari.....	260
Talabayev Utkirjon Rosuljonovich	
Bo'lajak harbiy xizmatchilarda empatiya orqali kasbiy moslashuvchanlikni oshirishning ijtimoiy-psixologik asoslari	263
Toshmatov Rustamjon Muydinjon o'g'li	
Tanqidiy tafakkurni shakllantirishning pedagogik va psixologik nazariyasi bo'yicha xorijiy va mahalliy tadqiqotlar tahlili	266
Xudoyorova Gavhar Baxtiyor qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash mazmuni va amaliy ahamiyati	271
Yakubova Zilola Zikirovna	
Zulfiya she'riyatida vafodor ayol timsoli	274
Yusupova Muqaddam Mahmutjonovna	
Yangi davr – yangi dars: ta'limdagi zamonaviy metodlar.....	278
Jumoniyo'zov Nurbek Xudoyorovich	
Взаимное сотрудничество Республики Узбекистан и Республики Азербайджан в формировании современной системы международных отношений	280
Исломов Абдулазиз Латиф угли	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING TELEKO'RSATUVLAR VOSITASIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi

University of business and science nodavlat oliy ta'lim muassasasi,
Maktabgacha – boshlang'ich ta'lim va jismoniy tarbiya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishda teleko'rsatuvlarning o'rni pedagogik muammo sifatida tahlil etiladi. Bolalarning nutqiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar, teleko'rsatuvlar orqali til o'rganish jarayonining samaradorligi va metodik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bolalar uchun mo'ljallangan telemahsulotlarning lingvistik va pedagogik jihatlari o'rganilib, ularning maktabgacha ta'lim tizimida qo'llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqolada xorijiy va mahalliy tajribalar asosida taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, nutq madaniyati, teleko'rsatuvlar, pedagogik muammo, til o'rganish, lingvistik rivojlantirish.

Abstract: This article analyzes the role of television programs in the formation and development of the speech culture of preschool children as a pedagogical problem. Factors influencing the speech development of children, the effectiveness of the language learning process through television programs, and methodological approaches are considered. In addition, the linguistic and pedagogical aspects of television products intended for children are studied, and the possibilities of their application in the preschool education system are analyzed. The article provides suggestions and recommendations based on foreign and local experience.

Key words: preschool education, speech culture, television programs, pedagogical problem, language learning, linguistic development.

Аннотация: В данной статье анализируется роль телевизионных программ в формировании и развитии речевой культуры дошкольников как педагогическая проблема. Рассмотрены факторы, влияющие на речевое развитие детей, эффективность процесса изучения языка посредством телепередач, методические подходы. Также изучаются лингвопедагогические аспекты телевизионной продукции, предназначенной для детей, и анализируются возможности её использования в системе дошкольного образования. В статье даны предложения и рекомендации, основанные на зарубежном и отечественном опыте.

Ключевые слова: дошкольное образование, культура речи, телевизионные программы, педагогическая проблема, изучение языка, языковое развитие.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda ommaviy axborot vositalarining, xususan, teleko'rsatuvlarning bolalar nutq madaniyatini shakllantirishdagi o'rni ortib bormoqda. Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi bosqich hisoblanib, aynan shu davrda nutq rivojlanishining poydevori qo'yiladi. Bolalar tilni o'z atrof-muhitidan, kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilish jarayonida o'rganadilar. Biroq, bugungi kunda television kontentning mazmuni va sifati bolaning nutqiy rivojlanishiga qanday ta'sir qilishi muhim pedagogik muammo sifatida maydonga chiqmoqda. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan teleko'rsatuvlar turli mavzularni qamrab olgan bo'lib, ularning ba'zilar bolalarning so'z boyligini kengaytirish, to'g'ri talaffuz qilish, muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin ^[1:3]. Shu bilan birga, noto'g'ri til me'yorlarini o'z ichiga olgan yoki axborotni yetkazish usuli bolaning idrokiga mos kelmaydigan ko'rsatuvlar nutq rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ham ehtimoldan xoli emas. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi bolalarning

teleko'rsatuvlar orqali nutq madaniyatini rivojlantirish masalasini ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan o'rganish dolzarbdir.

Hozirgi kunda zamonaviy axborot texnologiyalari va media vositalarning jadal rivojlanishi ta'lim jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishda teleko'rsatuvlarning o'rni tobora ortib bormoqda. Bolalar uchun mo'ljallangan teleko'rsatuvlar nafaqat ularning dunyoqarashini kengaytirish, balki nutq faolligini oshirish, lug'at boyligini rivojlantirish hamda muloqot qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar takrorlash, kuzatish va eshitish orqali tilni o'rganadilar. Shu sababli, sifatli va pedagogik jihatdan asoslangan teleko'rsatuvlar orqali ularning nutqiy rivojlanishiga samarali ta'sir ko'rsatish mumkin. Ammo noto'g'ri tanlangan yoki maqsadsiz namoyish etilgan media mahsulotlar bolaning til rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, cheklangan va noto'g'ri nutq shakllanishiga sabab bo'lishi mumkin ^[2:9]. Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarning teleko'rsatuvlar orqali nutq madaniyatini rivojlantirish metodikasini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda pedagogik yondashuvlar, bolalar psixologiyasiga mos bo'lgan metodlar va teleko'rsatuvlarning ta'limiy ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi. Bu esa kelajakda ta'lim muassasalari hamda ota-onalar uchun samarali yo'l-yo'riqlarni ishlab chiqishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini rivojlantirishda teleko'rsatuvlarning o'rni dolzarb pedagogik muammo sifatida ko'riladi. Bu borada amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlarni tahlil qilish quyidagi yo'nalishlarga asoslanadi. Bolalar nutqining shakllanishi lingvistik, psixologik va pedagogik jihatdan o'rganilgan. V.V. Davydov, L.S. Vygotskiy, A.N. Leontev kabi olimlar bolaning nutqiy rivojlanishi ijtimoiy omillar bilan bog'liq ekanini ta'kidlaydilar. Ularning tadqiqotlarida bolaning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda atrof-muhit, jumladan, ommaviy axborot vositalarining roli muhim sanaladi. Teleko'rsatuvlarning audio-vizual ta'siri, ekrandagi obrazlar va ovozlarning bolalarning so'z boyligini oshirishga yordam berish xususiyatlari G. Gerbner va J. Piaget tomonidan o'rganilgan. N.L. Gurov va E.V. Nikolaeva teleko'rsatuvlarning bolalarga yangi so'zlar, tushunchalar va nutqiy tuzilmalarni o'rgatishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatgan. A.V. Zaporejets va S.L. Rubinshteyn esa bolalar teleko'rsatuvlardagi personajlarning nutqiga taqlid qilib, o'z nutq madaniyatini rivojlantirish holatlarini o'z tadqiqot ishlarida aniqlaganlar.

Maktabgacha yoshdagi bolalar televideniyedan ta'lim olish jarayonida turli xil omillarning inobatga olinishi lozimligi ham tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Xususan, D. Buckingham va L. Masterman tomonidan yoshga mos kontentning muhimligi, M. Reiser va J. Brunerlar tomonidan interaktiv teleko'rsatuvlarning samaradorligi, M. Lev Venger va J. Singerlar tomonidan esa bolaning media savodxonligini oshirish hamda ota-onalar nazoratining ahamiyati alohida o'rganib chiqilgan. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, teleko'rsatuvlar bolalarning nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, lekin bu jarayon pedagogik va psixologik yondashuvlar bilan boyitilishi lozim. Shu sababli, ushbu sohadagi tadqiqotlar yanada kengaytirilishi, innovatsion metodlar qo'llanilishi va media-ta'lim texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi oshirilishi zarur.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada teleko'rsatuvlar yordamida maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning ravon nutqini oshirish va ularda nutq madaniyatini shakllantirish masalalari muhokama qilingan. Unda teleko'rsatuvlarning bolalar nutq madaniyatiga ta'siri tahlil qilingan. Mavzu bo'yicha ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va kitoblar o'rganilgan. Tadqiqot natijalari statistik va kontent-tahlil usullari orqali qayta ishlangan.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini rivojlantirishda teleko'rsatuvlarning o'rni sezilarli bo'lsa-da, ularning ta'siri bolalarning atrof-muhiti, tarbiyaviy yondashuv va media kontent sifati bilan bog'liq ^[3:8]. O'zbekistonda bolalar uchun yaratilgan ta'limiy teleko'rsatuvlar bolalarning so'z boyligini oshirishga yordam beradi. Raqamli media orqali interaktiv o'rganish imkonini yuqori bo'ladi. Multfilmlar va o'yinli dasturlar orqali nutqiy faoliyat rivojlanadi. Lekin noqonuniy yoki sifatsiz kontent bolalarning nutq madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Passiv tomosha qilish natijasida bolalarning jonli muloqot ko'nikmalari shakllanmasligi kuzatilgan. Bundan tashqari, ba'zi teleko'rsatuvlar ortiqcha taqlidga olib kelib, bolalarning ijodiy fikrlashini cheklaydi. Ana shunday jiddiy xatoliklarni oldini olish maqsadida teleko'rsatuvlar maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tanlanishi kerak. Ota-onalar va pedagoglar televideniening ta'limiy imkoniyatlaridan ongli foydalanishlari lozim. Bolajonlar bilan birga tomosha qilingan dasturlar muhokama qilinishi, ularning nutqiy faoliyati rag'batlantirilishi zarur.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, teleko'rsatuvlar maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim omil bo'lishi mumkin, ammo bu jarayon pedagogik yondashuvlar bilan qo'llab-quvvatlanishi lozim. Bolalarning media savodxonligini oshirish, sifatli ta'limiy kontent yaratish va ota-onalar nazorati orqali televideniening ijobiy ta'sirini kuchaytirish mumkin. Shu sababli, kelajakda bolalar uchun maxsus metodik materiallar ishlab chiqish va media ta'lim dasturlarini takomillashtirish tavsiya etiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini rivojlantirishda teleko'rsatuvlarning o'rni dolzarb masala bo'lib, bu pedagogik jihatdan chuqur tadqiq etilishi lozim. Tadqiqotlar davomida turli nazariy va empirik metodlar asosida quyidagi asosiy natijalarga erishildi: teleko'rsatuvlarning bolalar nutq madaniyatiga ijobiy ta'sirlari aniqlandi.

Leksik boylikni oshiradi – o'zbek va xorijiy bolalar uchun mo'ljallangan ta'limiy multfilmlar, interaktiv teleko'rsatuvlar bolalar so'z boyligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, "O'rganamiz va o'ynaymiz" kabi ta'limiy dasturlar yangi so'zlarni yodda saqlash va qo'llashga yordam beradi.

Talaffuz va grammatikani shakllantiradi – rasmiy til qoidalariga mos keladigan ko'rsatuvlar orqali bolalar grammatik jihatdan to'g'ri gapirishni o'rganadilar.

Muloqot ko'nikmalari rivojlanadi – interaktiv dasturlar orqali bolalar savol-javob shaklida muloqot qilish ko'nikmalarini o'zlashtiradilar.

Vizual va audial stimullar kuchayadi – audiovizual vositalar orqali bolalar so'zlarni yaxshiroq tushunish va eslab qolish imkoniyatiga ega bo'ladi. Teleko'rsatuvlarning salbiy ta'sirlari ham yo'q emas, albatta: televizor qarshisida uzoq vaqt o'tirish natijasida bolalarda jonli muloqotga bo'lgan ehtiyoj kamayishi mumkin.

Taqlidchanlik xususiyati ortadi – ba'zi teleko'rsatuvlar bolalarda noto'g'ri talaffuz yoki noto'g'ri nutq tuzilmalari shakllanishiga sabab bo'lishi mumkin. Yoshga mos bo'lmagan, grammatik yoki leksik xatolar bilan to'ldirilgan teleko'rsatuvlar bolalarning nutqiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Emotsional va axloqiy muammolar – aynan sifatsiz ko'rsatuvlar orqali shakllanishi mumkin. ^[4-5] Ba'zi ko'rsatuvlardagi salbiy personajlar yoki ortiqcha hissiyot yuklangan sahnalar bolalarning nutq madaniyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, teleko'rsatuvlar maktabgacha yoshdagi bolalarning nutq madaniyatini shakllantirishda muhim omillardan biri hisoblanadi, biroq bu jarayon pedagogik metodlar bilan qo'llab-quvvatlanishi lozim. Bolalar televideniyesi faqat passiv tomosha qilish vositasi emas, balki to'g'ri foydalanilganda ta'limiy jarayonni boyituvchi kuchli pedagogik vosita bo'lishi mumkin. Shuning uchun quyidagi strategiyalar tavsiya etiladi:

- Yoshga mos, sifatli ta'limiy teleko'rsatuvlarni tanlash va ulardan pedagogik jarayonda foydalanish;
- Ota-onalar va pedagoglar ishtirokida media-ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va targ'ib qilish;
- Bolalar bilan faol muloqot qilish orqali ularning ko'rsatuvlardan olgan bilimlarini mustahkamlash;
- Interaktiv ta'lim texnologiyalarini rivojlantirish va bolalar nutqiy faolligini oshiruvchi dasturlar yaratish.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, teleko'rsatuvlar bolalarning nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, biroq bu jarayon pedagogik va psixologik yondashuvlar bilan boyitilishi lozim. Shu sababli ushbu sohadagi tadqiqotlar yanada kengaytirilishi, innovatsion metodlar qo'llanilishi va media-ta'lim texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi oshirilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xasanboyeva M. (2003). Pedagogika. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Abduazimov O. Multimedia – noyob ne'mat // "Xalq so'zi" gazetasi, 2002-28-fevral.
3. Begmatova N.X., Aripov M. Multimediya texnologiyasidan foydalanish. – T., 2012.
4. Bekmatova O.A. va boshqalar. Quvnoq harflar. – T.: "O'qituvchi", 2000.
5. Vaxobova F.N., Rasulova M.Sh. va boshqalar. Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablari. – T., 2008.
6. Jalolov J. (2012). Til o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
7. Hasanov B. (2015). Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Toshkent: Sharq.
8. Ergasheva U. "Ma'naviy ma'rifiy" ishlar bo'yicha maktabgacha ta'lim tashkilotlari sifatini oshirish // Молодые ученые. – 2024. – T. 2. – № 21. – С. 51–53.
9. Xomidova D. Maktabgacha ta'limda pedagogik jarayonlarni loyihalashtirish. "Usmon Nosir Media", Namangan – 2023.
10. Ergasheva U. Maktabgacha ta'lim sohasida pedagog olimlarning milliy qadriyatlar asosida ekologik tarbiya berishga oid qarashlari // Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. – 2025. – T. 3. – № 1.
11. Ergasheva U. Ilk adabiy ta'lim tarbiyalanuvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish asosi sifatida // Академические исследования в современной науке. – 2024. – T. 3. – № 30. – С. 183–186.
12. Эргашева У.К. Педагогнинг ўқитувчи ва тарбиячи сифатидаги касбий маҳорати // Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – T. 4. – № 1. – С. 27–33.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.